

СЕМАНТИЧНИЙ СПОСІБ ТЕРМІНОТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ

Пушина Вікторія Олегівна,

студентка

Сітко Алла Василівна,

к.ф.н., доцент

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

v.c.pushyna@gmail.com

Вступ./Introduction. Галузеві тексти характеризуються стислістю та однозначністю. В їхній структурі переважають іменники, прикметники, слова з основним предметно-логічним значенням, терміни, безособові форми дієслова. Тому, як справедливо зазначається «граматичні відмінності зумовлені особливостями граматичної будови мови, ... і стилістичними особливостями текстів» [4, с. 295].

Терміни є одним з основних способів мовного вираження спеціальних знань, які з'являються для того, щоб сприяти процесу спілкування під час професійно-наукової діяльності. Вони «закріплюють наявне знання, пояснюючи наукові поняття, категорії та принципи їх систематизації, закономірності певної галузі знань і діяльності» [2, с. 89]. Термінологічні системи різних мов поповнюються кількома способами. У даному випадку розглянемо англійську медичну термінологію та семантичний спосіб термінотворення у перекладознавчому аспекті. Сюди входить запозичення термінів з інших наук, мов, перетворення загальноживаного слова на термін, метафоричні та метонімічні перенесення.

Мета роботи./Aims. Дослідження та аналіз медичної термінології у аспекті семантичного способу термінотворення з позиції перекладознавства.

Матеріали та методи./Materials and methods. Матеріалом дослідження слугують переклади медичних термінів латинського та

древньогрецького походження. У дослідженні була застосована комплексна методика. Був використаний дефінітивний метод, що слугував знаходженню основних способів перекладу медичної термінології в текстах медичного напрямку; тезаурусний метод – для виявлення, з одного боку, універсальних, з іншого – етноспецифічних елементів семантики термінології; а також метод кількісних підрахунків. При порівнянні англійського тексту та його українського перекладу було використано зіставний метод.

Результати та обговорення./Results and discussion. Найчастіше мова зазнає лексичних та семантичних змін. Вони можуть траплятися з лінгвістичних, історичних та соціально-політичних причин. Вони також можуть виникати і через вплив іноземних мов та різноманітних діалектів. Одним з видів семантичних змін є генералізація, також відома як розширення значення слова. Найчастіше воно відбувається в результаті перенесення назви на функцію, яка властива обом об'єктам.

Наприклад, “*doctor*” означало «*вчитель*», від лат. “*docere*” – «*вчити*». На сьогодні вживання такого слова в медичному контексті є звичайним, але це значення поступово входило в мову саме завдяки тому, що люди асоціювали лікаря з освіченою людиною.

Протилежним процесом є звуження значення слова. Далі наводимо класифікацію семантичних звужень за дослідженнями Ю.В. Сложенікіної та І.Д. Павлової [3, с. 72]:

1. Локалізація.

Локалізація відбувається у результаті мовного посередництва через використання мови міжнаціонального спілкування. Приклад такої локалізації у медичній літературі: “*acrodysplasia*” (акродісплазія) – “*craniodysplasia*” (краніодісплазія). Обидва терміни є синонімами. Друга частина цих слів “-*dysplasia*” означає «аномалія розвитку». Частина терміну “*acrodysplasia*” “*acro-*” походить від грец. “*akros*” «крайній», «найвіддаленіший», «високий». У медичних термінах це складова частина композитів означає: а) «той, що відноситься до кінцівок, до дистальних відділів органів, частин тіла»; б)

«той, що відноситься до верхівки», «верхній». Очевидно, термін ніяк не співвідноситься з конкретною анатомічною номенклатурою, не входить до жодної предметної галузі. І навпаки, терміноелемент “*cranio-*” – від грец. “*kranion*”, лат. “*cranium*” – «череп». “*Craniodysplasia*” – загальна назва аномалій розвитку черепа. Такі терміни перекладаються українською еквівалентним українським відповідником.

2. Уточнення часу [3, с. 74].

Цей термін ґрунтується на вказівці певного періоду, у який відбувається медичний процес. Наприклад, “*Parrot's atrophy*” (*атрофія Парро*) – “*Parrot's atrophy of newborn*” (*Парро атрофія новонародженого*). Термін позначає непропорційну карликовість при хондродистрофії плода. У цьому випадку мова йде про патологію, що виникла у внутрішньоутробний період розвитку плоду, тобто вказівка на конкретний час [3, с. 74]. Термін може перекладатися транскрибуванням, а елемент, що відповідає за період – еквівалентним українським словом.

3. Уточнення якості.

Такі терміни позначають властивість медичного явища. Наприклад, “*petphigus*” (*пемфігус, пухирчатка*) – “*petphigus vulgaris*” (*пухирчатка звичайна*). Пухирчатка – важке захворювання, пов'язане з утворенням пухирів на шкірі і слизових оболонках, які розвиваються через виникнення хворобливих ерозій. Термін із елементом уточнення явища перекладається еквівалентним словом, без нього – транскрибуванням.

4. Уточнення кількості.

Такий термін позначає кількісну характеристику медичного явища. Наприклад, “*bilirubinemie*” (*білірубінемія*) – “*hyperbilirubinemie*” (*гіпербілірубінемія*). На семантику перевищення норми вказує грецький терміноелемент “*hyper-*” [3, с. 75]. Перекладається транскрибуванням.

5. Уточнення процесу.

Такий термін дає вказівку на процесуальну сему. Наприклад, “*bacteriology*” (*бактеріологія*) – “*clinical bacteriology*” (*медична [клінічна]*

бактеріологія). Медична (клінічна) бактеріологія вивчає біологію хвороботворних бактерій, методи їх визначення, реакцію імунітету людини на них, розробляє специфічні засоби запобігання і лікування інфекційних хвороб. Термін перекладається еквівалентним українським словом, або транскрибуванням.

6. Уточнення об'єкта.

Такий термін може містити просторову сему, або об'єктну. Наприклад, “*medical record*” (*амбулаторна карта хворого*) – у медичній термінології вживається термін “*individual medical record*” (*індивідуальна карта медичного хворого*). Амбулаторний – тобто такий, що лікується амбулаторно (від лат. “*ambulare*” – «*ходити*»). Це вид лікування, що проводиться на дому або при відвідуванні самими хворими лікувального закладу. У першому слові міститься просторове значення. У другому – до цієї семантичної частки додалася об'єктна: пацієнт. Перекладається як і у попередніх випадках.

7. Уточнення суб'єкта.

Такий термін може містити сему автора об'єкта, про якого йде мова. Наприклад, “*albuminometer*” (*альбумінометр*) – “*Esbach's albuminometer*” (*альбумінометр Есбаха*). Це спеціальний медичний прилад, що призначається для кількісного визначення білка в сечі. Термін конкретизує автора винаходу Г.Х. Есбаха, французького лікаря [3, с. 79]. Перекладається транскрибуванням.

Досить продуктивним семантичним способом утворення термінів у системі медичної термінології є метафоричне перенесення значення. Головна функція термінів, утворених метафоричним переносом – функція називання нових предметів, процесів, явищ, тобто номінативна. Розглянемо приклади:

- *bowel wall* – *кишкова стінка* [1, с. 15];
- *interlobular septum of the liver* – *междолькова перегородка печінки* [1, с. 46];
- *pyramid of medulla oblongata* – *піраміда довгастого мозку* [1, с. 104];

- *hairy tongue* – волохатий язик [1, с. 37];
- *heart murmur* – серцевий шум [1, с. 39];
- *tail of the pancreas* – хвіст підшлункової залози [1, с. 209];
- *strawberry tongue* – малиновий язик [1, с. 153];
- *butterfly vertebra* – розщеплений хребець (зазвичай має форму метелика) [1, с. 17];
- *barrel chest* – бочкоподібна грудна клітка [1, с. 13];
- *wallet stomach* – мішкоподібний шлунок [1, с. 301].

Якщо метафоризація ґрунтується на порівнянні або наведенні аналогії будь-яких предметів, явищ, властивостей між собою не пов'язаних і незалежних один від одного, то процес метонімії полягає у перенесенні за суміжністю. При цьому увага зосереджується на частині елементу, що може позначати або замінювати ціле. При метонімії терміни створюються як результат зсуву значення на основі просторової або причинної суміжності понять. Вважається, що метафоризація більш продуктивна в сфері конкретної лексики, а метонімічне перенесення, пов'язане зі звуженням значення, частіше зустрічається в абстрактній лексиці.

Метонімізація в англійській медичній термінології менш продуктивна, ніж метафоризація. Розглянемо приклади:

- *brandy nose* – ринофіма, «винний ніс» [1, с. 17];
- *butter teeth* – два верхніх середніх різця [1, с. 38];
- *hay fever* – сінна лихоманка [1, с. 37];
- *hospital fever* – висипний тиф [1, с. 39];
- *swamp itch* – анкілостомідоз шкіри [1, с. 159];
- *flood typhus* – японська річкова лихоманка [1, с. 21];
- *war dropsy* – ліментарна дистрофія, голодний набряк [1, с. 305].

Висновки./Conclusions. Медична термінологічна система збагачується завдяки семантичному способу утворення. Це прослідковується на прикладах метафоричного перенесення значення, однак загалом такий спосіб утворення

не вважається переважним при утворенні англомовних медичних термінів. Перекладатися такі терміни можуть транскрибуванням або українським відповідником.

Список використаної літератури./References.

1. Аврахова Л. Я. Англо-український медичний словник. К.: Книга плюс, 2010. – 316 с.
2. Сітко А. В., Отрішко К. А. Способи перекладу військової термінології. *Актуальні питання розвитку філологічних наук у 21 столітті.* – Одеса : Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень» , 2017. – С. 89 - 94.
2. Сложенікіна Ю.В., Павлова И.Д. Конкретизація / розширення значення терміну и проблеми термінографії. *Світ лінгвістики та комунікації: електронний науковий журнал.* 2017. № 2. С. 69–85.
3. Степаненко А., Сітко А. Синтаксичні особливості українського перекладу англомовної науково-технічної та художньої літератури. *Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика: збірник наукових праць / за заг. ред. А.Г. Гудманяна, С.І. Сидоренка.* – К.: АграрМедіаГруп, 2015. – С. 293-297.